

מסכת עירובין

ד ע"א

[א] רש"י ד"ה הג"ה כאשר מפורש בקונט' וכו' כי אם חיק האמה ופי' כו' - וג"ז ק' (להו) ¹ [להולמו], דאינו נזכר וחיק האמה (באמה) ² [במה] נמדד, אבל בתוספתא מפרש ר"מ בהדיא דכתיב אמה אמה כו', שני מיני אמות א' אמה וא' באמה וטפח, ומפר' והולך כו' וההראל כו'.

אור אליהו

האמה, ופירש לנו רבינו הכי: למעלה ⁶ הזכיר מדות המזבח, והאריאל שתיים עשרה אמה, ושאר מדותיו, ועתה כך אמר הכתוב: אלה מדות המזבח שאמרת ⁷ לך - הכל נמדדו באמה שהיא אמה וטפח, וחיק, שהיא יסוד - אינו נמדד אלא באמה שהיא אמה קטנה, ולא באמה שהיא אמה וטפח, ועתה דברי יונתן בן עוזיאל קיימין, כך שמעתי, ועיקר".

נמצא לפי זה, שלפירוש הראשון, של רבינו יעקב בר יקר, מה שכתוב "אמה אמה וטפח" הכוונה לאמת בת ה' טפחים. ולפירושו, מיד אחרי שכתוב "אמה אמה וטפח", מתחיל הפס' לפרט את הדברים שנמדדו באמה של ה' טפחים: "וחיק האמה ואמה רחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד וזה גב המזבח". ועל פירוש זה הקשה רש"י: א. זה לא מתיישב עם תרגום יונתן בן עוזיאל, שמשמע ממנו שמדובר באמה בת ו' טפחים כנ"ל. ב. לפי

[א] בגמ': "לא, למעוטי אמה יסוד ואמה טובב, דכתיב ואלה מדות המזבח באמות, אמה אמה וטפח, וחיק האמה, ואמה רחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד, וזה גב המזבח. חיק האמה - זה יסוד, ואמה רחב - זה טובב, וגבולה אל שפתה סביב - אלו הקרנות, וזה גב המזבח - זה מזבח הזהב". הנה במה שכתוב "אמה אמה וטפח" כתב רש"י בפירוש הראשון (ד"ה באמת): "באמות אמה אמה וטפח - באמות קטנות בת חמשה, שיש באמה בת ששה בינונית אמה וטפח מאלו" ³. וברש"י ד"ה הג"ה מובא שרש"י חזר בו ופירש באופן אחר: "הג"ה: כאשר מפורש בקונטרס שמע רבינו מר' יעקב בר יקר, ועתה חזר בו דקשיא ליה: מה שתרגם יונתן אמה אמה וטפח - אמתא דהיא אמתא ופושך, ונמצא דבאמה גדולה מיירי. ועוד: אם כדברי הזקן ⁴ - לא היה לו לכתוב וחיק ⁵, כי אם חיק

5. וכן הקשו התוס' (ד"ה ואלה): "וקשה, דלא הוה ליה למיכתב 'וחיק' בוי"ו, כיון דקאי אאמות".
6. כך הוא לפנינו הגירסא ברש"י, אמנם אי אפשר לומר כן, שכן הפס' "וְהָאֲרִיָּאל שְׁתֵּים עָשָׂר" כו' הוא כתוב בהמשך, לכן כתב הרש"ש להגיה ברש"י, שצרך לומר "למטה", ושכן הוא ברש"י על יחזקאל (מג, יב): "ואלה מדות המזבח - שמפרש למטה ארבע עשרה אורך בארבע עשרה רחב". כו'
7. כך לפנינו הגירסא ברש"י. וגם בזה כתב

1. כך נדפס לפנינו בש"ס ווילנא, אמנם גירסא זו אי אפשר להולמה, לכן הגהנו שצריך לומר "להולמו" (ואולי רבינו כתב בקיצור להו, כמו שקיצר את התיבת שלפניה: ק').
2. כך נדפס לפנינו בש"ס ווילנא, וגם בזה ניכר שהוא ט"ס, וצריך לומר "במה".
3. וכן פירש רש"י במנחות (צו ע"א ד"ה באמות) ותוס' (שם ד"ה באמות).
4. ר' יעקב בר יקר.

אור אליהו

אמנם כתב רבינו בגליון הש"ס שלו, שגם זה הפירוש השני של רש"י עצמו קשה להולמו⁸, דאינו נזכר 'וחיק האמה' במה נמדד, כלומר, ממה שכתוב "וחיק" האמה מבואר רק שהחיק לא נמדד באמה של ר' טפחים, שכן הוא לא המשך למה שכתוב לפניו "באמות אמה אמה וטפח" כנ"ל, אמנם מכל מקום לא נזכר באיזו אמה כן נמדד החיק, וכן השאר שמנויים אחריו באותו פס'. אבל בתוספתא (כלים ב"מ ו, ג) מפרש רבי מאיר בהדיא, דמה דכתיב אמה אמה וטפח, הכוונה שבשני מיני אמות מדדו במזבח: אחת אמה קטנה בת ה' טפחים, ואחת באמה וטפח, כלומר, אמה ועוד טפח, דהיינו אמה גדולה בת ר' טפחים. וזה שכתוב (יחזקאל מג, יג): "ואלה מדות המזבח באמות", בלשון רבים, שהן שתי סוגי אמות⁹. וז"ל התוספתא¹⁰: "ר' מאיר אומר, כל המדות שאמרו חכמים בכרם, כגון חרבן הכרם, ומחול הכרם, ופיסקי עריס ומותר אפיפירות - כולן באמות של ששה¹¹ טפחים, חוץ ממזבח הזהב, והקרן, והסובב והיסוד, שהן באמה של חמישה טפחים, שנאמר ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטפח, שיהו למזבח שתי מדות, יכול יהא כולן באמה של חמשה

פירוש זה היה צריך להיות כתוב: "חיק האמה", בלא ו' החיבור, כיון שעתה בא לפרט את האמות שהם בנות ה' טפחים שהזכיר קודם לכן, וממה שכתוב "וחיק האמה", משמע שלא הולך על מה שכתוב קודם לכן, אלא הוא עניין בפני עצמו. ולפירוש השני, של רש"י עצמו, מה שכתוב "אמה אמה וטפח" הכוונה לאמה בן ר' טפחים, והיינו כמו שתרגם יונתן: "אמתא דהיא אמתא ופשך". ולפי זה פירוש הפס' הוא: "אמה אמה וטפח", היינו באמה של של ר' טפחים מדדו את מידות המזבח המפורטים להלן (פס' טז ויז): "וההך אל ארבע אמות" וגו', ומה שכתוב: "וחיק האמה וטפח רחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד וזה גב המזבח", הוא כמאמר מוסגר, שאמות אלו של יסוד, סובב, קרנות וגב מזבח הזהב, לא נמדדו באמה בת ר' טפחים, ולכן כתוב "וחיק", שהוא לא פירוט למה שלפניו, אלא הוא עניין בפני עצמו. ועל כל פנים לשני הפירושים מבואר, שמה שכתוב "אמה אמה וטפח", הכוונה לסוג אחד של אמה, לפירוש הראשון אמה של ה' טפחים, ולפירוש השני אמה של ר' טפחים.

ביחזקאל (מג, יג): "אמר שמדות המזבח היו באמה ר"ל שהיה במדתו שני מיני אמות, מקצתם היו באמה בת חמש ומקצתם באמה בת שש, וז"ש אמה, אמה וטפח, ר"ל מקצתם אמה סתם בת חמש, ומקצתם אמת שש שמחזיק אמת חמש ועוד טפח".
10. לשון התוספתא היא על פי הגהות רבינו לתוספתא, וכן הוא באליהו רבה (שם).
11. לפנינו בתוספתא הגירסא "חמישה", אמנם רבינו בהגהותיו על התוספתא (אות ד) הגיה שצ"ל "ששה".

הרש"ש להגיה, שצריך לומר "שאומר", ועיין בהערה הקודמת.
8. ובאליהו רבה (כלים יז, י) כתוב: "ופריש בה רש"י תרין פירושי, ותרוויהו דחיקי לקרא טובא".
9. וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (מדות ג, א), וכן כתב רבינו בפירושו ליחזקאל ובאליהו רבה (שם), וז"ל האליהו רבה: "כלומר, הכי קאמר קרא: ואלו מדות המזבח באמות, בשתי אמות, חדא אמה וחדא אמה וטפח. חדא אמה בת ה' טפחים, וחדא אמה בת ה' טפחים וטפח עוד, דהוא אמה בת ר' טפחים". וכן כתב המלבי"ם

יז ע"א

[א-ב] לחמש - לשלש נ"א. בשבע אפי' - תא"מ.

אור אליהו

וטפח, תלמוד לומר באמות, אמה אמה וטפח, באמה שהיא יתרה על חברתה טפח". ומפרש והולך כו' וההראל כו'. כלומר, אחר שאמר הכתוב שישנן שתי מדות למזבח, החל הכתוב לפרט "וחיק האמה" כו' היינו שיסוד המזבח נמדד באמה בת ה' טפחים¹². והוא הדין לסוכב המזבח, לקרנות ולגגו של מזבח הזהב¹³. ואילו שאר מדות המזבח, היינו מה שמוזכר בהמשך וההראל כו' נמדד באמה גדולה של ו' טפחים¹⁴.

[א-ב] בגמ': "אמר רב גידל אמר רב, שלשה בחמש אסורין, בשבע מותרין. אמרו ליה אמר רב הכי. אמר להו, אורייתא נביאי

וכתיבי דאמר רב הכי. אמר רב אשי, מאי קשיא, דילמא הכי קאמר: הוצרכו לשש והקיפו בשבע - אפילו בשבע מותרין, לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו בשבע - אפילו בחמש אסורין". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. ועל גירסא זו לכאורה קשה: א. רב אשי לא השווה מידותיו בפירושו לדברי רב, שלגבי "בשבע" פירש שהכוונה לכמות הסאים שהקיפו בפועל, ואילו לגבי "בחמש" פירש שהכוונה לכמות הסאים שהוצרכו¹⁵, והיה צריך גם לגבי "בחמש" לפרש שהכוונה לכמות הסאים שהקיפו בפועל¹⁶. ב. רק לגבי הכמות שהקיפו בפועל שייך באמת לומר "אסורין"¹⁷.

מהלשון ולגבי "בחמש" פירש "לא הוצרכו אלא לחמש", ואילו לגבי "בשבע" פירש "והקיפו בשבע".

16. וכן הקשה הר"ן בשם הרשב"א (אמנם לפנינו ברשב"א אינו): "הקשה הרשב"א ז"ל, ומאי דוחקיה דרב אשי לאוקומי בהכי, ואמאי לא מפרש אחמש דקאי אהקף, כי היכי דמפרש שבע, לוקמה בחד גונא ולימא הכי: 'הוצרכו בו לשלשה אסורין, הוצרכו לשש והקיפו שבע מותרין'".

והנה הב"י (שם) הביא את דעת המרדכי: "ומיהו כתב שם המרדכי (ס"ה תפג) דהיינו בשהקיפו יותר על שש, אבל אם לא הקיפו יותר על שש, ואף על פי שיש סאתיים פנוי, כיון שהם שלשה שרי". וכתב בשו"ת תורת מרדכי (או"ח ס"ה עט) שמכח הקושיא הנ"ל מוכח כדברי המרדכי, שלכך אי אפשר היה לומר "לא הוצרכו אלא לשלש והקיפו בחמש - אסורין", שכיון שלא הקיפו יותר משש סאין, אלא רק חמש סאין (אע"פ שהוצרכו רק לשלש, ויש סאתיים פנויים) - מותר. וכתב שכן הוא דעת האשכול (ס"ה טו). וכן מבואר מתירוץ הרשב"א

12. וכן כתב המלבי"ם (שם): "ומפרש וחיק האמה, ר"ל החיק, שהוא עליית היסוד, היה באמה סתם בת חמש, וכן היה אמה רחב, מה שהיה היסוד רחב אמה על הסוכב, היה גם כן אמה באמה בת חמש".

13. וכן כתוב באליהו רבה (שם): "וחיק האמה - וחיק של המזבח האמה היא אמה דאמרית, דהוה בת ה' טפחים, וזהו יסוד. ואמה רוחב - רחב, נמי אמה דאמרית, דהוה בת ה' טפחים, וזהו סוכב. וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד - מאמצעיתו כדפירש"י. וזה גב המזבח - זהו מזבח הזהב, גבו נמי אמה בת ה' טפחים".

14. וכן כתב באליהו רבה (שם): "וקאמר קרא דמדות המזבח שתי אמות, חדא אמה בת ה' טפחים, וחדא אמה וטפח, דהוה בת ו' טפחים. וקאזיל וקמפרש הנך דאמה בת ה' טפחים, ושאר מדות המזבח באמה וטפח דהוה בת ו' טפחים".

15. וכן משמע גם מדברי רב עצמו, שצריך להשוות את המידות, שכן בשניהם נקט לשון דומה: "בחמש" "בשבע", ואילו רב אשי שינה

מסכת עירובין

ד ע"א

[א] רש"י ד"ה הג"ה כאשר מפורש בקונט' וכו' כי אם חיק האמה ופי' כו' - וג"ז ק' (להו) ¹ [להולמו], דאינו נזכר וחיק האמה (באמה) ² [במה] נמדד, אבל בתוספתא מפרש ר"מ בהדיא דכתיב אמה אמה כו', שני מיני אמות א' אמה וא' באמה וטפח, ומפר' והולך כו' וההראל כו'.

אור אליהו

האמה, ופירש לנו רבינו הכי: למעלה ⁶ הזכיר מדות המזבח, והאריאל שתיים עשרה אמה, ושאר מדותיו, ועתה כך אמר הכתוב: אלה מדות המזבח שאמרתי ⁷ לך - הכל נמדדו באמה שהיא אמה וטפח, וחיק, שהיא יסוד - אינו נמדד אלא באמה שהיא אמה קטנה, ולא באמה שהיא אמה וטפח, ועתה דברי יונתן בן עוזיאל קיימין, כך שמעתי, ועיקר".

נמצא לפי זה, שלפירוש הראשון, של רבינו יעקב בר יקר, מה שכתוב "אמה אמה וטפח" הכוונה לאמת בת ה' טפחים. ולפירושו, מיד אחרי שכתוב "אמה אמה וטפח", מתחיל הפס' לפרט את הדברים שנמדדו באמה של ה' טפחים: "וחיק האמה ואמה רחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד וזה גב המזבח". ועל פירוש זה הקשה רש"י: א. זה לא מתיישב עם תרגום יונתן בן עוזיאל, שמשמע ממנו שמדובר באמה בת ו' טפחים כנ"ל. ב. לפי

[א] בגמ': "לא, למעוטי אמה יסוד ואמה טובב, דכתיב ואלה מדות המזבח באמות, אמה אמה וטפח, וחיק האמה, ואמה רחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד, וזה גב המזבח. חיק האמה - זה יסוד, ואמה רחב - זה טובב, וגבולה אל שפתה סביב - אלו הקרנות, וזה גב המזבח - זה מזבח הזהב". הנה במה שכתוב "אמה אמה וטפח" כתב רש"י בפירוש הראשון (ד"ה באמת): "באמות אמה אמה וטפח - באמות קטנות בת חמשה, שיש באמה בת ששה בינונית אמה וטפח מאלו" ³. וברש"י ד"ה הג"ה מובא שרש"י חזר בו ופירש באופן אחר: "הג"ה: כאשר מפורש בקונטרס שמע רבינו מר' יעקב בר יקר, ועתה חזר בו דקשיא ליה: מה שתרגם יונתן אמה אמה וטפח - אמתא דהיא אמתא ופשך, ונמצא דבאמה גדולה מיירי. ועוד: אם כדברי הזקן ⁴ - לא היה לו לכתוב וחיק ⁵, כי אם חיק

5. וכן הקשו התוס' (ד"ה ואלה): "וקשה, דלא הוה ליה למיכתב 'וחיק' בוי"ו, כיון דקאי אאמות".
6. כך הוא לפנינו הגירסא ברש"י, אמנם אי אפשר לומר כן, שכן הפס' "וְהָאֲרִיָּאֵל שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה" כו' הוא כתוב בהמשך, לכן כתב הרש"ש להגיה ברש"י, שצרך לומר "למטה", ושכן הוא ברש"י על יחזקאל (מג, יב): "ואלה מדות המזבח - שמפרש למטה ארבע עשרה אורך בארבע עשרה רחב". כו'.
7. כך לפנינו הגירסא ברש"י. וגם בזה כתב

1. כך נדפס לפנינו בש"ס ווילנא, אמנם גירסא זו אי אפשר להולמה, לכן הגהנו שצריך לומר "להולמו" (ואולי רבינו כתב בקיצור להו, כמו שקיצר את התיבת שלפניה: ק').
2. כך נדפס לפנינו בש"ס ווילנא, וגם בזה ניכר שהוא ט"ס, וצריך לומר "במה".
3. וכן פירש רש"י במנחות (צו ע"א ד"ה באמות) ותוס' (שם ד"ה באמות).
4. ר' יעקב בר יקר.

אור אליהו

אמנם כתב רבינו בגליון הש"ס שלו, שגם זה הפירוש השני של רש"י עצמו קשה להולמו⁸, דאינו נזכר 'וחיק האמה' במה נמדד, כלומר, ממה שכתוב "וחיק" האמה מבואר רק שהחיק לא נמדד באמה של ר' טפחים, שכן הוא לא המשך למה שכתוב לפניו "באמות אמה אמה וטפח" כנ"ל, אמנם מכל מקום לא נזכר באיזו אמה כן נמדד החיק, וכן השאר שמנויים אחריו באותו פס'. אבל בתוספתא (כלים ב"מ ו, ג) מפרש רבי מאיר בהדיא, דמה דכתיב אמה אמה וטפח, הכוונה שבשני מיני אמות מדדו במזבח: אחת אמה קטנה בת ה' טפחים, ואחת באמה וטפח, כלומר, אמה ועוד טפח, דהיינו אמה גדולה בת ר' טפחים. וזה שכתוב (יחזקאל מג, יג): "ואלה מדות המזבח באמות", בלשון רבים, שהן שתי סוגי אמות⁹. וז"ל התוספתא¹⁰: "ר' מאיר אומר, כל המדות שאמרו חכמים בכרם, כגון חרבן הכרם, ומחול הכרם, ופיסקי עריס ומותר אפיפירות - כולן באמות של ששה¹¹ טפחים, חוץ ממזבח הזהב, והקרן, והסובב והיסוד, שהן באמה של חמישה טפחים, שנאמר ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטפח, שיהו למזבח שתי מדות, יכול יהא כולן באמה של חמשה

פירוש זה היה צריך להיות כתוב: "חיק האמה", בלא ו' החיבור, כיון שעתה בא לפרט את האמות שהם בנות ה' טפחים שהזכיר קודם לכן, וממה שכתוב "וחיק האמה", משמע שלא הולך על מה שכתוב קודם לכן, אלא הוא עניין בפני עצמו. ולפירוש השני, של רש"י עצמו, מה שכתוב "אמה אמה וטפח" הכוונה לאמה בן ר' טפחים, והיינו כמו שתרגם יונתן: "אמתא דהיא אמתא ופשך". ולפי זה פירוש הפס' הוא: "אמה אמה וטפח", היינו באמה של של ר' טפחים מדדו את מידות המזבח המפורטים להלן (פס' טז ויז): "וההך אל ארבע אמות" וגו', ומה שכתוב: "וחיק האמה וטפח רחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד וזה גב המזבח", הוא כמאמר מוסגר, שאמות אלו של יסוד, סובב, קרנות וגב מזבח הזהב, לא נמדדו באמה בת ר' טפחים, ולכן כתוב "וחיק", שהוא לא פירוט למה שלפניו, אלא הוא עניין בפני עצמו. ועל כל פנים לשני הפירושים מבואר, שמה שכתוב "אמה אמה וטפח", הכוונה לסוג אחד של אמה, לפירוש הראשון אמה של ה' טפחים, ולפירוש השני אמה של ר' טפחים.

ביחזקאל (מג, יג): "אמר שמדות המזבח היו באמה בת חמש ומקצתם באמה בת שש, וז"ש אמה, אמה וטפח, ר"ל מקצתם אמה סתם בת חמש, ומקצתם אמת שש שמחזיק אמת חמש ועוד טפח".
 10. לשון התוספתא היא על פי הגהות רבינו לתוספתא, וכן הוא באליהו רבה (שם).
 11. לפנינו בתוספתא הגירסא "חמישה", אמנם רבינו בהגהותיו על התוספתא (אות ד) הגיה שצ"ל "ששה".

הרש"ש להגיה, שצריך לומר "שאומר", ועיין בהערה הקודמת.
 8. ובאליהו רבה (כלים יז, י) כתוב: "ופריש בה רש"י תרין פירושי, ותרוויהו דחיקי לקרא טובא".
 9. וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (מדות ג, א), וכן כתב רבינו בפירושו ליחזקאל ובאליהו רבה (שם), וז"ל האליהו רבה: "כלומר, הכי קאמר קרא: ואלו מדות המזבח באמות, בשתי אמות, חדא אמה וחדא אמה וטפח. חדא אמה בת ה' טפחים, וחדא אמה בת ה' טפחים וטפח עוד, דהוא אמה בת ר' טפחים". וכן כתב המלבי"ם

יז ע"א

[א-ב] לחמש - לשלש נ"א. בשבע אפי' - תא"מ.

אור אליהו

וטפח, באמה שהיא יתרה על חברתה טפח". ומפרש והולך כו' וההראל כו'. כלומר, אחר שאמר הכתוב שישנן שתי מדות למזבח, החל הכתוב לפרט "וחיק האמה" כו' היינו שיסוד המזבח נמדד באמה בת ה' טפחים¹². והוא הדין לסוכב המזבח, לקרנות ולגגו של מזבח הזהב¹³. ואילו שאר מדות המזבח, היינו מה שמוזכר בהמשך וההראל כו' נמדד באמה גדולה של ו' טפחים¹⁴.

[א-ב] בגמ': "אמר רב גידל אמר רב, שלשה בחמש אסורין, בשבע מותרין. אמרו ליה אמר רב הכי. אמר להו, אורייתא נביאי

וכתיבי דאמר רב הכי. אמר רב אשי, מאי קשיא, דילמא הכי קאמר: הוצרכו לשש והקיפו בשבע - אפילו בשבע מותרין, לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו בשבע - אפילו בחמש אסורין". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. ועל גירסא זו לכאורה קשה: א. רב אשי לא השווה מידותיו בפירושו לדברי רב, שלגבי "בשבע" פירש שהכוונה לכמות הסאים שהקיפו בפועל, ואילו לגבי "בחמש" פירש שהכוונה לכמות הסאים שהוצרכו¹⁵, והיה צריך גם לגבי "בחמש" לפרש שהכוונה לכמות הסאים שהקיפו בפועל¹⁶. ב. רק לגבי הכמות שהקיפו בפועל שייך באמת לומר "אסורין"¹⁷.

מהלשון ולגבי "בחמש" פירש "לא הוצרכו אלא לחמש", ואילו לגבי "בשבע" פירש "והקיפו בשבע".

16. וכן הקשה הר"ן בשם הרשב"א (אמנם לפנינו ברשב"א אינו): "הקשה הרשב"א ז"ל, ומאי דוחקיה דרב אשי לאוקומי בהכי, ואמאי לא מפרש אחמש דקאי אהקף, כי היכי דמפרש שבע, לוקמה בחד גונא ולימא הכי: 'הוצרכו בו לשלשה אסורין, הוצרכו לשש והקיפו שבע מותרין'".

והנה הב"י (שם) הביא את דעת המרדכי: "ומיהו כתב שם המרדכי (ס"ה תפג) דהיינו בשהקיפו יותר על שש, אבל אם לא הקיפו יותר על שש, ואף על פי שיש סאתיים פנוי, כיון שהם שלשה שרי". וכתב בשו"ת תורת מרדכי (או"ח ס"ה עט) שמכח הקושיא הנ"ל מוכח כדברי המרדכי, שלכך אי אפשר היה לומר "לא הוצרכו אלא לשלש והקיפו בחמש - אסורין", שכיון שלא הקיפו יותר משש סאין, אלא רק חמש סאין (אע"פ שהוצרכו רק לשלש, ויש סאתיים פנויים) - מותר. וכתב שכן הוא דעת האשכול (ס"ה טו). וכן מבואר מתירוץ הרשב"א

12. וכן כתב המלבי"ם (שם): "ומפרש וחיק האמה, ר"ל החיק, שהוא עליית היסוד, היה באמה סתם בת חמש, וכן היה אמה רחב, מה שהיה היסוד רחב אמה על הסוכב, היה גם כן אמה באמה בת חמש".

13. וכן כתוב באליהו רבה (שם): "וחיק האמה - וחיק של המזבח האמה היא אמה דאמרית, דהוה בת ה' טפחים, וזהו יסוד. ואמה רוחב - רחב, נמי אמה דאמרית, דהוה בת ה' טפחים, וזהו סוכב. וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד - מאמצעיתו כדפירש"י. וזה גב המזבח - זהו מזבח הזהב, גבו נמי אמה בת ה' טפחים".

14. וכן כתב באליהו רבה (שם): "וקאמר קרא דמדות המזבח שתי אמות, חדא אמה בת ה' טפחים, וחדא אמה וטפח, דהוה בת ו' טפחים. וקאזיל וקמפרש הנך דאמה בת ה' טפחים, ושאר מדות המזבח באמה וטפח דהוה בת ו' טפחים".

15. וכן משמע גם מדברי רב עצמו, שצריך להשוות את המידות, שכן בשניהם נקט לשון דומה: "בחמש" "בשבע", ואילו רב אשי שינה